

Adolf Fargnoli

(1890-1951)

14.06 / 20.10.24

Del Noucentisme
a l'avantguarda

Organitzen

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

FUNDACIÓ

RAFAEL
MASÓ

Adolf Fargnoli (1890-1951)

Del Noucentisme
a l'avantguarda

Organitza i produeix:

Museu Nacional d'Art de Catalunya en col·laboració
amb la Fundació Rafael Masó

Comissària:

Dra. Pilar Vélez, historiadora de l'art i gestora cultural

Dates:

del 14 de juny al 20 d'octubre de 2024

Organitzen

Adolf Fargnoli. *Capseta*, 1927. Signada JO.PENSO.EN.TU.T'ESTIMO. Col·lecció família Albertí

Aquesta exposició presenta per primera vegada a Barcelona l'obra d'Adolf Fargnoli (La Bisbal d'Empordà, 1890 – Barcelona, 1951), ebenista i orfebre d'origen italià que va formar part del cercle d'artistes i artesans que es van donar a conèixer a Girona al voltant de la figura de l'arquitecte Rafael Masó.

Fargnoli va esdevenir un dels grans noms del Noucentisme gironí. Virtuós de la talla de fusta, fou famós per les singulars i refinades arquetes, cofrets, capsetes i joiers de fusta tallada amb aplicacions metàl·liques i amb interiors folrats de seda que solia dotar d'un nom poètic. Cinquanta exposicions nacionals i internacionals entre 1918 i 1933 expliquen que Fargnoli, admirat per crítics, artistes i intel·lectuals, es convertís en un mite de la Girona noucentista.

El 1932 l'artesà gironí es convertí en un dissenyador fascinat per l'estètica de Hollywood. Instal·lat a Barcelona, va desenvolupar-hi les creacions "D'Annali", una línia de bijuteria femenina que no arribà a ser realitat. El 1933, una crisi emocional i el seu caràcter bohemí el menaren a una depressió profunda. Malgrat la seva personal obra literària, la guerra i la postguerra significaren una davallada creativa, llevat d'una recuperació breu cap al 1945. Morí silenciosament el 1951.

Aquest projecte és fruit d'una nova recerca portada a terme per Pilar Vélez, comissària de la mostra, que ha tret a la llum nombroses peces fins ara desconegudes, així com les d'alguns dels seus imitadors, i múltiples aspectes de la vida i la trajectòria professional de l'artista gràcies a l'accés al llegat documental de la família i als testimonis que es conserven en diferents arxius.

La recerca ha permès reunir més de 90 peces, especialment capsetes i creus de fusta tallada amb aplicacions ceràmiques, obra d'Adolf Fargnoli i d'algun imitador seu, així com també alguns dissenys ceràmics que va realitzar a l'obrador de Can Marcó de Quart. La mostra inclou catàlegs de les seves exposicions, que descobren la seva vessant de grafista; així com un centenar de documents inèdits: projectes de les seves creacions, originals dels dissenys gràfics, fullets publicitaris, documents personals i algunes fotografies.

El MNAC presenta així una versió ampliada de la mostra que s'ha pogut veure a Girona del 30 de desembre de 2023 al 20 d'abril de 2024, impulsada per la Fundació Masó i coordinada pel seu director Jordi Falgàs. Aquest projecte compta amb un catàleg coeditat per ambdues institucions i Úrsula Llibres.

Adolf Fargnoli (1890-1951) Del Noucentisme a l'avantguarda

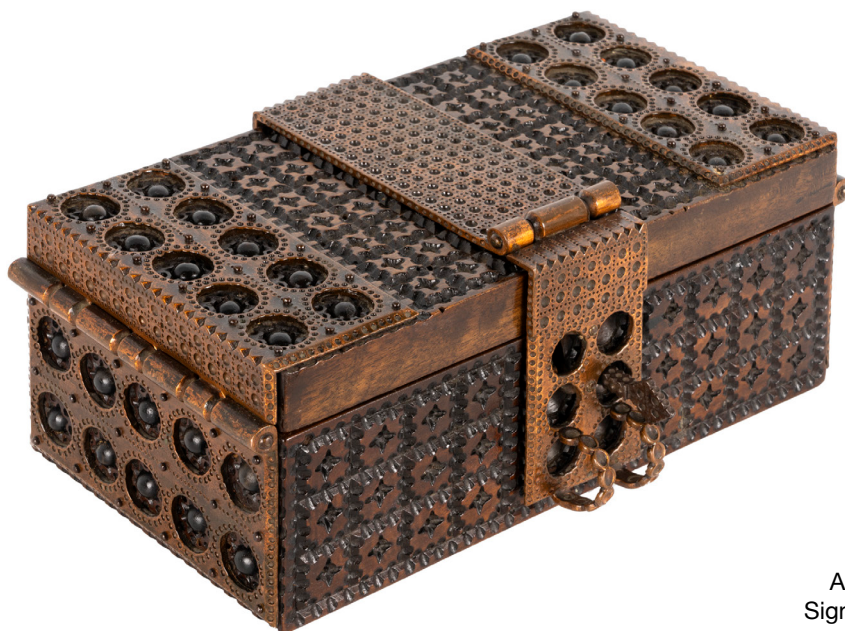
Adolf Fargnoli Lannetta (1890-1951), fill d'una família modesta vinguda d'Itàlia, va ser un artista autodidacte, dotat d'una aura singular forjada a la Girona noucentista, ciutat que va estimar profundament. Fargnoli va tenir la sort de tenir uns mentors, Rafael Masó i Carles Rahola, responsables del projecte de regeneració de la ciutat, que van adonar-se de la seva vàlua. Entre 1916 i 1932 va viure a Girona, on va tenir dos tallers, al carrer de Santa Eugènia, 32, i des de 1927 —poc després de néixer el fill i morir l'esposa—, al carrer de la Força, 23. Es va especialitzar en la talla de capsetes, creus i altres objectes de fusta i metall o fusta i ceràmica argentera, que dotava de noms propis i que el van convertir en un mite de la Girona noucentista. La singularitat artística i personal el van fer mereixedor d'èxits nacionals i internacionals. La cinquantena d'exposicions individuals que va celebrar entre 1918 i 1933 mostren l'amplitud del seu marc de relacions i la seva integració en el món cultural contemporani. Aquest era el Fargnoli conegut fins ara.

Però no tan sols va existir el Fargnoli gironí, l'artífex de les arquetes i “el poeta de les coses senzilles”, com més d'un crític l'havia definit, perquè a partir de 1932 va fixar la mirada en Barcelona i s'hi va instal·lar. Si bé mai no va deixar el taller del carrer de la Força i anava sovint a Girona a veure els pares i el fill, que vivia a Anglès amb una dida, estava convençut que Barcelona li obriria nous horitzons. No obstant això, de caràcter bohemí i deslligat de normes socials, cada cop més lluny dels èxits de l'etapa gironina, el 1933 va patir un fort tràngol emocional, producte de la seva confusió entre l'art, l'amistat i l'amor. Barcelona va ser aleshores un entorn advers, que el va portar a una crisi profunda. Mentrestant, va abandonar les capsetes, i l'artesa es va convertir en dissenyador amb la creació de la marca D'Annali, per bé que no se n'acabaria sortint. Va deixar la peça única tallada amb tota cura per dedicar-se al disseny de creacions de bijuteria femenina de gust Art Déco, i la Girona de l'escola de Masó va quedar superada per la modernitat, l'estètica de Hollywood i el somni americà, que tant l'enlluernaven. Les conseqüències de la Guerra Civil, durant la qual va perdre eines i materials, i la dura postguerra van fer que es replegués, i fins cap a 1945 no va tornar a les seves creacions i, alhora, a la seva prosa poètica, unes reflexions i pensaments inèdits fins ara, que volia editar. Fargnoli va morir el 17 de març de 1951, poc després de la mostra retrospectiva que havia celebrat a l'Institut de Cultura Italiana de Barcelona.

Presentació dels artistes gironins a les Galeries Laietanes de Barcelona el juny del 1918

El 27 de juny del 1913, l'arquitecte Rafael Masó i el seu amic, l'escriptor i intel·lectual Xavier Monsalvatje, inauguraven a Girona la societat Athenea, centrada en el foment de les arts i els bells oficis. Era una primera acció en pro de la revifalla cultural de la ciutat, fins aleshores molt adormida. Athenea va tancar-se el 1917, però un any després Masó va coordinar l'Exposició d'Artistes Gironins a les Galeries Laietanes de Barcelona. La mostra venia a ser la presentació dels objectius assolits per l'arquitecte des d'Athenea. Exposar a les Laietanes els va permetre fer una gran difusió més enllà de Girona.

Al text del catàleg de l'exposició, Monsalvatje donava a conèixer aquesta revifada gironina: "Vosaltres, gent de Barcelona, podreu ara veure plasmada l'espiritualitat d'una ciutat catalana desconeguda de tothom, i fins dels mateixos gironins...". Era la presentació del Noucentisme gironí a Barcelona. Monsalvatje anomenava Masó "assenyalador de camins", una bona manera de definir la labor d'obrir els ulls dels joves als nous camins artístics europeus. Per això es pot parlar de l'escola de Rafael Masó. Fidel Aguilar, escultor (ja traspassat); Joaquim Coll, dibuixant; Joan Corominas, pintor; Adolf Fargnoli, ebenista; Joan Solà, pintor; Joan Surós, pseudònim de Joan B. Coromina, ceramista i pintor, i Pere Vallmajó, repussador, coordinats per Masó, van exposar a Barcelona i van constituir la segona generació noucentista gironina. Fargnoli havia passat a formar-ne part, ben reconegut per les seves creacions en fusta tallada. Era el tret de sortida d'una trajectòria singular.

Adolf Fargnoli. Capseta, 1925.
Signada CAPSETA JOGUINERA.
Col.lecció particular

Fargnoli i la Girona noucentista de Masó

Fargnoli vivia al carrer de les Olles, 3, sobre la Rambla d'Álvarez de Castro, avui de la Llibertat. Es conserven uns quaderns manuscrits amb uns contes en català i uns dibuixos de guixos i de model de 1908 que fan pensar que podia haver anat a les classes de l'Escola de Belles Arts de l'Ajuntament de Girona, als baixos de l'antic institut. També havia fet d'aprenent amb el fotògraf Artur Girbal fins cap a 1909 i havia treballat a la fàbrica Grober, on exercia d'intèrpret entre els obrers i els directors italians.

En un text autobiogràfic explicava que el 1914 s'havia presentat al concurs de fanalets de Reis de Girona i que van premiar-n'hi un parell. Masó era membre del jurat i va ser, pel que sembla, el seu “descobridor”. No és estrany que Masó s'hi fixés, ja que, com és prou sabut, la seva voluntat era recuperar i promocionar els bells oficis, un tret característic de l'ideari noucentista, que reivindicava les arts del passat per construir un present de qualitat. Masó, com també faria amb Fidel Aguil·lar, va adonar-se de la vàlua del jove autodidacte i va introduir-lo en els cercles culturals gironins i barcelonins. Ell va ser qui va ensenyar les capsetes de Fargnoli a Santiago Segura, director de les Galeries Laietanes, que li organitzaria la primera exposició el gener de 1918. A més, el va posar en contacte amb el taller ceràmic Marcó, de Quart. Les llibretes del taller mostren la relació de Fargnoli amb Marcó, del qual va ser també representant a tota la Península.

El 1919, Masó, amb qui Fargnoli havia col·laborat en algun projecte, va arribar a proposar-lo com a model d'artesà en un text publicat a *Nostres Arts*. En lloava les qualitats i sobretot la capacitat de superació i d'integració en el món gironí. Podria ser el “Príncep de les Arts”, afirmava. De fet, va ser un dels artistes més reconeguts de la denominada per Folch i Torres “escola de Girona” o “escola de Masó”, de qui Fargnoli sempre va reconèixer el mestratge i l'amistat.

Gerro de les nanses rinxades, c.1924.
Col·lecció Jaume Marcó i Cambó,
Ceràmiques Marcó

L'aura d'Adolf Fargnoli. Girona, 1916-1932

Sembla que Fargnoli va fer el primer “cofret” al taller del balcó de casa seva el 1916, però va ser el 1917 que va començar a dedicar-s'hi amb regularitat. Capsetes i cofrets —en diminutiu, com ell els anomenava—, creus i altres objectes tallats pulcrament, amb aplicacions de metall, que el van ajudar a triomfar en l'àmbit local i internacionalment. La talla de fusta i metall tenia un origen llunyà, però Fargnoli, autodidacte, va excel·lir-hi amb una remarcable habilitat tècnica i un exquisit refinament en la selecció de la fusta, el metall i altres materials, com en les plaques dels evangelistes de ceràmica argerata de les creus, de Ceràmiques Marcó. És natural que la seva obra encaixés en el projecte noucentista gironí, liderat per Masó.

Les capsetes de “l'artesa medieval del carrer de la Força”, com era conegut des de 1927, eren realment singulars, però el gust per aquest tipus d'objectes estava força estès, més enllà de Girona. En va dissenyar un gran nombre de models. Eren peces úniques, en la realització de les quals intervenien un fuster i un manyà, i després ell les tallava, de vegades les pintava, hi aplicava el metall i el nacre, hi pirogravava el nom amb què les distingia, la data i la signatura a la base, i solia folrar de seda l'interior. El valor de la peça única, artesana, era molt remarcant pels crítics, i aquesta qualitat el va convertir en el mític “monjo artesà” que feia miracles amb les mans. Entre 1918 i 1932 va ser molt reconegut per la crítica i per altres artistes i escriptors, dones i homes, que n'admiraven l'obra i que van esdevenir presoners de la seva aura.

Fargnoli, a més, va dissenyar peces de ceràmica, de terra cuita amb la tècnica del negre i pàtina argerata, de to bronzejat, i amb una personal decoració incisa, no gaire lluny dels motius decoratius de les capsetes. Destaquen una sèrie de gerros —ell en deia “gerricons”— cuits per Marcó, una obra poc coneguda fins ara, que va presentar en alguna exposició i que van tenir una gran difusió, per bé que la seva autoria, com era habitual aleshores, no hi constava.

Gerro amb volants, 1924. Guix.
Col·lecció Jaume Marcó i Cambó,
Ceràmiques Marcó

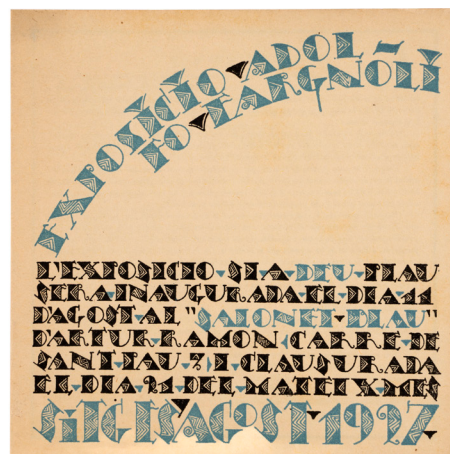
Dissenyador gràfic: del Noucentisme a l'avantguarda, 1918- 1933

La carrera expositiva de Fargnoli va ser intensa. El període de 1918 a 1933 representa la seva etapa d'esplendor creativa, quan va ser reconegut a Catalunya i molt més enllà. Des de la primera exposició individual a les Galeries Laietanes de Barcelona, el gener de 1918, fins a la darrera que hi va tenir lloc, l'octubre de 1933, se'n compten una cinquantena a les sales més diverses. No sols les nombroses que va fer a Barcelona, Girona, Vic, Sitges, Olot, Igualada, Mataró..., sinó també unes quantes a Madrid i una a Buenos Aires, el 1922, que van reportar-li gran fama. A més, la participació en exposicions internacionals, a París (1925), Monza (1927) i Milà (1936), i en algun concurs d'àmbit hispànic, en què va ser premiat, és una mostra de l'activitat intensa i del reconeixement local i internacional, visible també en la venda d'obres a Nova York, ciutat cobejada que, malgrat algunes oportunitats, no va arribar a visitar.

Però Fargnoli, a més de ser un bon projectista i tallista de capsetes i creus de fusta i metall i de gerros ceràmics, era també un bon coneixedor de les arts gràfiques i la tipografia, un aspecte desconegut fins ara. Els catàlegs de les exposicions fins a 1933 i la publicitat de la marca D'Annali, que va crear posteriorment, en són bon testimoni. Els catàlegs de les primeres encara deixen entreveure l'empremta de Rafael Masó i la manera de fer de la impremta familiar, tan característica del Noucentisme gironí, amb l'ús de gravats xilogràfics antics. Però de mica en mica, sobretot des de 1924, Fargnoli es va encaminar cap a una nova línia gràfica ornamental Art Déco, per arribar a partir de 1929 a les tipografies de caire racionalista, lligades a l'avantguarda gràfica europea.

Cal remarcar que per fer realitat els seus projectes, singulars formalment i cromàticament, Fargnoli havia de conèixer el món de la impremta i es devia fer respectar pels operaris, perquè sabia què els havia de demanar per aconseguir-ho. Així mateix, les imprentes gironines disposaven de fons tipogràfics de plena actualitat.

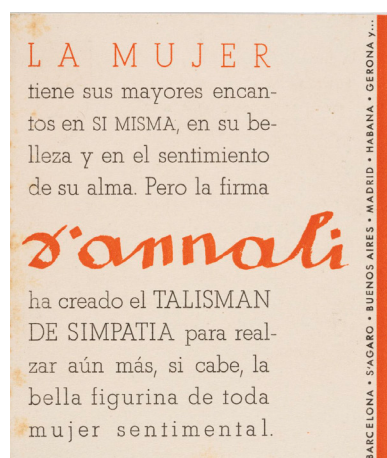
Catàleg de l'exposició al Salonet
Blau de Sitges, agost de 1927.
Col·lecció família Planells

Del Fargnoli artesà al dissenyador de la marca D'Annali. Un miratge?

L'estiu de 1933, ja a Barcelona, Fargnoli va caure en una depressió vital profunda. A final d'any va fer la darrera exposició a les Galeries Laietanes, on va mostrar unes creacions en metall cromat —uns retrats de personatges i alguns marcs— i només dos cofrets, i va aprofitar per presentar la marca D'Annali. Aquest projecte, volgutament deslligat de la firma Adolfo Fargnoli de les capsetes, revela un artista organitzat, previsor, que elaborava estudis de mercat i creava estratègies comercials per poder fer realitat el seu somni. És a dir, deixava de ser l'artesà del carrer de la Força per esdevenir un dissenyador, com en diríem ara, que projectava no sols unes creacions seriades, sinó també un sistema de difusió i venda.

D'Annali venia d'enllaçar el nom d'Anna, l'esposa difunta, a qui mai no va oblidar, i la terminació del seu, “-li”. Fargnoli va concentrar-se en un catàleg de peces de bijuteria, totes de noms poètics, com ara un misteriós *talismà de simpatia*, un penjoll per lluir al coll, uns braçalets, unes peces denominades *el petó*, *la perla del teu rostre*, *l'estrella del pensament* i els *peixets de colors*, actualment totes desconegudes, per bé que l'anunci de les seves novetats sembla que va despertar certa curiositat a Barcelona. També va ser l'autor del disseny gràfic de la publicitat. Unes petites targetes, sòbries i refinades, amb tipografia de pal sec o bé algun tipus Bodoni, a dues o tres tintes, amb la signatura D'Annali i, al revers, l'escut de la marca i perfumades amb Diamant Noir, de la casa parisenca D'Orsay. Molts d'aquests impresos incloïen la llista de botigues i galeries on es podien adquirir les creacions: Barcelona, Madrid, París, Buenos Aires, Nova York. Sovint hi havia eslògans amb referències al món elegant de Hollywood i París, i algun text de Fargnoli en castellà o català. Es conserven milers de notes manuscrites amb textos publicitaris d'aquest tipus. En canvi, de peces D'Annali fins ara només es coneix un marc de fotografies cromat, pertanyent a la col·lecció familiar. Tot un misteri.

Fullet publicitari de D'Annali, 1934.
Col·lecció família Planells

El crac de la guerra i la darrera revifalla de la postguerra

La vida barcelonina de Fagnoli, després del fracàs de D'Annali, es va agreujar encara més quan el 17 de març de 1938 una bomba dirigida a un edifici veí va destruir el taller que compartia amb el seu germà Benet al carrer de la Riereta. Fagnoli va perdre totes les eines i els materials, i malgrat que amb el seu germà es va traslladar al carrer Aurora, 12, aquest contratemps seria determinant per al seu futur. De 1937 als primers anys quaranta va ser una etapa d'escassetat i privacions. Alhora, van començar a sortir alguns imitadors de la seva obra, cosa que el va enfonsar. Però encara va fer alguna exposició, i la primavera de 1945 va reaparèixer amb les seves dues marques, Adolfo Fagnoli i D'Annali. Un fullet que duia per títol "Reaparece Adolfo Fagnoli Iannetta con su delicato arte" justificava l'aïllament dels darrers anys i explicava el retorn, tot i que presentant les creacions de manera privada en un nou espai del carrer Muntaner, 24. Va ser la seva darrera revifalla, visible en algunes peces que seguien els models coneguts, més algunes de nova creació, generalment més senzilles, mentre es dedicava a escriure, amb una personal prosa poètica, pensaments, reflexions i anècdotes que volia convertir en una sèrie de llibres.

Sense haver oblidat mai els seus orígens italians, el moment àlgid d'aquesta etapa correspon a l'exposició d'homenatge organitzada per l'Institut de Cultura Italiana, del 16 al 26 de març de 1950, on es van mostrar 33 peces, la meitat, de col·leccions privades. Joan Estelrich, en el text del catàleg, feia la semblança de l'artesà gironí de personalitat inconfusible, capaç d'eleva les seves creacions a la categoria d'art, i recordava el seu lligam amb Masó, autor d'una "noble purificació estètica" de la ciutat. Va ser el darrer cant del Fagnoli de les arquetes i la seva Girona estimada, perquè moriria a Barcelona el 17 de març de 1951.

Adolf Fagnoli. Capseta 1920. Amb inscripció
LA CAPSETA D'UN AMOR QUE NAIX. Palau
Antiguitats, Barcelona

Els imitadors o l'escola de Fargnoli

Les capsetes de Fargnoli es reconeixen pel fet de ser generalment de fusta de noguera, tallada amb motius ornamentals geomètrics i amb plaques de coure treballat, sovint amb aplicacions de nacre o bé pintades, l'interior folrat de seda i tancades amb una petita clau. L'èxit de Fargnoli va fer escola. Lluís Rodríguez Torrent, col·laborador i amic seu, en va realitzar algunes de semblants. Però el primer veritable imitador va ser Santiago Rodríguez Saltó, fill de l'anterior, que en va arribar a copiar la forma i els motius decoratius, i va dotar-les de noms propis, com les de Fargnoli. El 1933, ja a Barcelona, Fargnoli havia decidit no fer més exposicions perquè tenia molts imitadors. L'exposició de Santiago Rodríguez a Girona el gener de 1941 va colpir-lo profundament. Ben mirat, Fargnoli no vivia a la ciutat des de feia anys, i en les col·leccions locals es conserven capsos i creus d'altres autors gironins com els Rodríguez o Joan Gironella. Capsetes i creus mostren l'habilitat de Gironella, per bé que solia treballar amb fusta d'arbres fruiters o de pi, més tous, i la talla i el pirogravat són menys refinats, les aplicacions, de llautó, i la signatura, gravada o sovint pintada en vermell a la base.

Sabadell és un altre centre d'autors de capsetes. Fargnoli havia exposat a l'Acadèmia de Belles Arts el 1925 i el 1929. Frimari Burguès, ebenista i tallista, fill de Marià Burguès, fundador del *Faianç Català*, podia haver vist les seves exposicions, però les seves capsos, de 1930 a 1937, tenen identitat pròpia: la talla és de motius geomètrics circulars i el·líptics, molt nets, normalment sense aplicació de metalls i signades a la base amb el nom tallat. Marcel Centellas, també sabadellenc, s'hi va dedicar als anys trenta fins a la guerra, i va exposar a les Galeries Laietanes de Barcelona, com M. Pilar Fatjó Turull, igualment sabadellenca, amb un text de presentació del mateix Fargnoli. Fogués, J. Gómez, Sumsi, J. Garcia i Josep Sarró, metge barceloní, amateur de gran destresa, són altres noms, quasi desconeguts, que probablement es van inspirar en l'obra de Fargnoli.

Joan Gironella. Capsa, 1940-1945.
Col·lecció Pilar Vélez

Adolf Fargnoli. Capseta 1920. Amb inscripció LA CAPSETA D'UN AMOR QUE NAIX. Palau Antiguitats, Barcelona

FITXA DE L'EXPOSICIÓ

Organitza i produeix:

Museu Nacional d'Art de Catalunya en col·laboració
amb la Fundació Rafael Masó

Comissària:

Dra. Pilar Vélez, historiadora de l'art i gestora cultural

Dates:

del 14 de juny al 20 d'octubre de 2024

Organitzen

FUNDACIÓ

RAFAEL
MASÓ

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

Oficina de premsa
Tel. 93 622 03 60
premsa@museunacional.cat

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat
f @MuseuNac_Cat

blog.museunacional.cat

Un Museu compromès

